Инж. Милан ШАНОВИЋ
Урош БОЉЕВИЋ
Пољопривредни институт — Титоград

Кратак осврт на стање селекцијске службе у сточарству и мјере за њено унапређење у Црној Гори

Да би се боље сагледала предметна материја потребно је претходно укратко дати податке о капацитетима у сточарству и мјесту које оно има у пољопривредној производњи Црне Горе.

Према подацима републичке статистичке службе, средином јануара 1962. године стање по врстама и секторима власништва било је како слиједи (у грлима):

Врста	Укупно		Социјалички сектор		Приватни сектор	
Говеда:	183.840	(100%)	3.071	(1,7%)	180.769	(98,3%)
краве и прип. јунице	85.755					
радни волови	29.374					
Овце:	621.260	(100%)	14.634	(2,4%)	597.625	(97,6%)
приплод. овце	444.255					
Коњи:	31.791	(100%)	88	(0,3%)	31.703	(99,7%)
кастрати и пастуви за рад	16.128					
Свиње:	23.579	(100%)	285	(1,1%)	23.294	(98,9%)
крмаче и супрасне назимице	3.136					
Живина	288.904	(100%)	2.065	(0,7%)	286.739	(99,3%)

Планирана вриједност пољопривредне производње за 1962. годину, према подацима републичког Завода за привредно планирање, износила је укупно 15.390,000.000.— или по гранама у процентима:

— Ратарство	41,56%
у томе крмно биље	15,26%
— Воћарство са дом. прерадом	6,04%
јужно воће са дом прерадом	3,03%

остало воће са дом. прерадом	3,01%
— Виноградар. са дом. прерадом	3,54%
— Сточарство са дом. прерадом	46,82%
— Рибарство:	0,99%
слатководно	0,77%
морско	0,22%

У вриједност сточарске производње није урачуната производна вриједност радних волова (око 30.000 грла), кастрата и пастува за рад (око 16.000 грла), а која износи по процјени око 2.300,000.000.— динара (50.000.— динара годишње по једном радном грлу).

Поменути подаци показују да је сточарство, по свом економском значају, водећа грана пољопривреде код нас. С друге стране, подаци показују да је друштвени сектор у пољопривреди врло мали у односу на укупне капацитете и да смо у формирању овога сектора тек на почетку посла.

Укупан откуп пољопривредних производа у Црној Гори у 1961. години износио је, према статистичком годишњаку за 1962. годину, 2.216,000.000.— динара, а у овом износу удио појединих грана је био сљедећи:

сточарство и сточарски производи	1.877,000.000.—	или 84,7%
ратарска производња (без дувана)	141,000.000.—	или 6,4%
дуван	32,000.000.—	или 1,4%
воћар. и виноград. са производима прераде	166,000.000.—	или 7,5%

Укупан извоз пољопривредних производа у Црној Гори у 1962. години износио је 245,963.000.— динара, од чега:

сточарство укупно	140,309.000.—	или 57,0%
рибарство „	301.000.—	или 0,1%
ратарство „	72,095.000.—	или 29,3%
домаће прерађевине воћне — укупно	25,529.000.—	или 10,4%
воћарство — укупно	7,729.000.—	или 3,2%

Служба селекције стоке прије рата није постојала. Послије рата стваране су сточарске установе (већином научно-истраживачког карактера) са задатком да раде на унапређењу сточарства путем селекције и узгоја стоке, испитивању производних својстава увезених раса, говеди и оваца, производњи квалитетних приплодних грла за потребе социјалистичког сектора у пољопривреди и народног сточарства. Тако је 1946. године формиран Завод за сточарство у Никшићу, а 1950. године реорганизован у Станицу за сточарство која је 1953. године претворена у Станицу за говедарство, а ова 1959. године у Пољопривредно добро „Капино поље". У Жабљаку (Провалији) је од 1953. до 1959. године радила Станица за коњарство, која је 1959. године реорганизована у Станицу за сточарство са задатком да првенствено производи квалитетни приплодни материјал оберинталских гове-

ди и виртембершких оваца, што и данас ради као Станица за сточарство Пољопривредног института у Титограду. У Иванграду је од 1953. године радио Завод за сточарство, који је укинут 1959. године, а објекти и запати стоке су раздијељени подручним земљорадничким задругама. Поменуте установе су својом дјелатношћу видно утицале на стварање производнијих типова — на-

Подмладак оберинталских говеди Станице за сточарство у Жабљаку
(Фото Шановић)

рочито говеди и коња — у рејонима гдје су дјеловале, а задатак им је првенствено био да производе квалитетне мушке приплодњаке у говедарству и коњарству, мада су у периоду док су радиле могле пружити више да су имале бројније кадрове, потребну опрему и више средстава. Године 1960. у саставу Пољопривредног института у Титограду, као научне установе формирано је одјељење за сточарство.

Организованији рад на селекцији стоке преко службе матичног књиговодства у сточарству отпочео је 1957. године, прво код Пољопривредно шумарске коморе НР Црне Горе, а од средине 1960. године код одјељења за сточарство Пољопривредног института у Титограду, које и сада води селекцијску службу у Републици. На пословима селекције у Институту ради један инжењер агрономије (који је ангажован и на другим пословима) и један пољопривредни техничар (искључиво на пословима селекције). Селекцијска служба на терену није организована тако да би имала на терену посебне зоотехничке отсјеке, односно у њима зоо-

техничаре, контролне асистенте и матичаре, већ кадар који ради у пољопривредним организацијама ради истовремено и на производним задацима из сточарства и на селекцији стоке.

У Табели 1 дати су подаци о броју селекцијских организација и кадру који ради на селекцији стоке, односно говеди, јер је засад служба селекције ограничена на рад у говедарству и то само на социјалистичком сектору пољопривреде на почетку ове године*:

Табела 1

Број активних селекцијских организација	Укупно	Од укуп. бр. ради на селекцији			У организ. ради на селекцији		
		говеди	коња	овца	контролних асистената	Матичара	Укупно
Пољопривредних добара	9	9	—	—	—	9	9
Економија зем. задруга	7	7	—	—	—	7	7
Установа	4	4	—	—	—	4	4
Укупно:	20	20	—	—	—	20	20

Финансирање републичке селекцијске службе се обавља унутар Пољопривредног института као установе са самосталним финансирањем, а средства се реализују на бази задатака који се финансирају од стране Извршног вијећа СРЦГ. Кадрови у производњи селекцијских организација плаћени су од стране тих организација гдје су укључени у производни процес, а у исто вријеме обављају и селекцијске задатке. Службу вјештачког осјемењавања води Центар за вјештачко осјемењавање у Титограду, који производи и доставља спрему црно — бијелих, монтафонских и оберинталских бикова ветеринарским станицама које обављају вјештачко осјемењавање на свом терену.

Табела 2 приказује бројно стање говеди по пасминама и категоријама обухваћеним селекцијом на социјалистичком сектору:

Табела 2

Пасмина	Укупно говеди	Од тога бикова	Од тога крава
Црно — бијела	606	2	393
Монтафонска	512	—	330
Оберинталска	299	3	198
Остале расе	285	—	235
Укупно:	1702	5	1161

* Сви подаци у табелама односе се на 1962. годину.

Табела 3.

ПРОИЗВОДЊА МЛИЈЕКА КРАВА ОБУХВАЋЕНИХ СЕЛЕКЦИЈОМ ПО ПАСМИНАМА И ЛАКТАЦИЈАМА

Пасмина	Укупно уматичено крава	Под контролом крава	Лактација по реду	Закључило лактацију крава	Произведено млијека и мљечне масти за лактацију			за 305 дана	
					Дана лактације	Млијека у л	% масти	Млијека у л	% масти
Црно-бијела	267	282	I	88	306	2328	—	2321	—
			II	102	335	2687	—	2247	—
			III	22	334	3457	—	3177	—
			IV	10	328	3494	—	3264	—
			VI	4	301	2823	—	—	—
Укупно — просјек			—	—	320	2958	—	2201	—
Монтафонска	203	241	I	19	384	2013	—	1618	—
			II	128	262	1539	—	—	—
			III	21	336	2449	—	2232	—
			IV	7	335	2079	—	1893	—
			VI	21	364	2320	—	1966	—
Укупно — просјек			—	—	336	2080	—	1541	—
Оберинталска	136	220	I	21	312	1571	—	1536	—
			II	60	278	2108	—	—	—
			III	76	299	2055	—	—	—
			IV	7	353	2398	—	2110	—
			V	16	324	2076	—	3250	—
			VI	23	275	1727	—	—	—
Укупно — просјек			—	—	307	2036	—	2298	—

ПОДАЦИ ПО ОРГАНИЗАЦИЈАМА И ПАСМИНАМА О БРОЈНОМ СТАЊУ И ВРЕМЕНУ ДОСАД УВЕЗЕНИХ ПРИПЛОДНИХ ГРЛА ГОВЕДИ:

Табела 4.

Назив газдинства које је увезло	Пасмина	Год. увоза — период	Укупан бр. увезених грла	Садашњи бр. увезених	Укуп. произ. и очувано подм.	Произведено, очувано подмлат.	Примједба
1	2	3	4	5	6	7	8
П. Д. „Крушевац" Титоград	Црно-бијела	1960—61.	75	30	13	8	Из Холандије
П. Д. „М. Јовановић" Д. град	Црно-бијела	1960.	20	15	10	10	„
	Монтафонска	1960—61.	167	150	29	33	Из Аустрије
П. Д. „Приморје" Херцег-Нови	Црно-бијела	1960.	30	28	5	8	Из Холандије
	Монтафонска	1960.	36	10	7	13	Словенија
„	Црно-бијела	1961—62.	67	66	7	15	Из Хрватске и Војводине
П. Д. „Јадран" Улцињ	Црно-бијела	1960.	14	10	4	8	Србија
	Монтафонска	1961.	65	43	5	9	Словенија
П. Д. „Пљевља" Пљевља	Црно-бијела	1960.	20	19	3	5	Холандија
	Монтафонска	1960.	33	25	10	7	Аустрија
П. Д. „Мрчево поље" Котор	Црно-бијела	1961—62.	81	80	—	17	Из Србије и Војводине
П. Д. „Тиват" Тиват	Монтафонска	1960.	20	14	3	5	Из Словеније
Пољопривред. школа — Бар	Црно-бијела	1960.	20	15	4	6	Из Холандије
	Црно-бијела	1960.	47	26	6	10	„
П. Д. „К. поље" Никшић	Монтафонска	1960.	23	—	9	7	Из Словеније
	Оберинталска	1960.	80	79	25	16	„
Економија К. П. Д. Спуж	Црно-бијела	1960.	22	20	10	12	Из Холандије
Станица за сточ. Жабљак	Оберинталска	1960.	87	58	31	18	Из Аустрије
Зем. задр. „Владимир" — Улцињ	Црно-бијела	1961.	48	43	8	7	Из Холандије
Зем. задруга „Будимље" — Иванград	Монтафонска	1961.	65	45	18	13	Из Словеније
Зем. задруга Б. Поље	Црно-бијела	1961.	46	22	6	—	Из Словеније
Зем. задруга Плав	Монтафонска	1960.	14	12	3	6	Из Словеније
Зем. задруга „13 јул" Д. Кокоти	Црно-бијела	1960.	26	23	8	10	Из Холандије
Пољ. институт Титоград	Монтафонска	1960.	15	9	3	2	

ПРОИЗВОДЊА МЛИЈЕКА ПО ОРГАНИЗАЦИЈАМА, ПАСМИНАМА И ЛАКТАЦИЈАМА: Табела 5

Назив газдинства	Пасмина	Укупан бр. крава у лактацији	Лактација по реду	Закључна лактација крава	Дана лактације	Произведено млијеко за лактац. Млијека	Млијека за 305 дана
Пољ. добро „Крушевац" — Титоград	Црно-бијела		I	41	314	2173	2110
			II	19	327	2976	2778
			III	2	281	2960	—
		75	—	62	307	2703	2444
Пољ. добро „М. Јовановић" Даниловград	„		II	12	405	2918	2218
			III	3	460	3046	1946
			IV	3	319	2341	2243
		23	—	18	395	2768	2165
Економија К. П. Д. Веље Брдо — Спуж	„	20	II	16	310	3492	3481
Укупно — Просјек	„	—	—	16	310	3492	3481
Пољ. добро „Приморје" Херцег-Нови	„		II	8	342	4681	4200
			III	10	301	4282	—
		36	IV	5	365	4581	3961
Укупно — Просјек			I	7	319	4453	4271
			—	30	331	4499	4144
Пољ. добро „Пљевља" Пљевља	„		II	7	276	2518	—
		20	III	4	322	3916	3624
			IV	2	249	2504	—
Укупно — Просјек	„		V	1	326	3074	2885
			VI	3	297	2747	—
			—	17	295	2951	3254
Пољ. добро „Јадран" Улцињ	Црно-бијела	10	II	10	313	1683	1643
Укупно — Просјек		—	—	10	313	1683	1643
Зем. задруга „13 јули" Д. Кокоти — Титоград	Црно-бијела		II	22	356	2118	1863
		27	III	3	363	2166	1876
Укупно — Просјек				25	359	2142	1869
Зем. задруга „Владимир" Улцињ	„	45	I	40	295	1946	—
				40	295	1946	—
Сред. пољ. школа Бар	„	15	II	8	318	2351	2260
				8	318	2351	2260
Пољ. добро „М. Јовановић" Даниловград	Монтафонска		I	4	461	2047	1423
		139	II	40	396	2188	1733
	—		III	7	299	2121	—
Укупно — Просјек		—	—	51	385	2118	1578
Пољ. добро „Приморје" — Херцег-Нови	„	26	II	16	246	2922	—
	—	—	—	16	246	2922	—
Укупно — Просјек							
Пољ. добро „Пљевља" Пљевља	Монтафонска		II	20	308	2568	2544
		31	III	9	336	2611	2363
Укупно — Просјек		—	—	29	322	2589	2453
Пољ. добро „Јадран" Улцињ	„	43	II	38	276	995	—
Укупно — Просјек	—	—	—	38	276	995	—
Пољ. добро „Тиват" Тиват	„	12	II	4	370	2234	1894
	—	—	V	4	471	4276	2784
Укупно — Просјек	—	—		8	420	3280	2360
Пољ. институт Титоград	„	12	III	5	319	2331	2233
			IV	4	321	2115	2019
Укупно — Просјек	—	—	—	9	320	2223	2126
Зем. задруга Плав	Монтафонска	14	II	8	316	1333	1478
Укупно — Просјек	—	—		8	316	1533	1478
Станица за сточарство — Жабљак	Оберинталска	58	II	16	287	1502	—
			III	39	292	1501	—
Укупно — Просјек	—	—		55	289	1501	—
Пољ. добро „К. поље — Никшић	„		I	3	220	1834	—
		79	II	14	259	1933	—

ПОДАЦИ О БРОЈУ КРАВА, ПРОИЗВОДЊИ ТЕЛАДИ И ПРОИЗВОДЊИ МЛИЈЕКА ПО ЛАКТАЦИЈАМА ЦЕНТРА ЗА ПРОИЗВОДЊУ ЕЛИТНИХ ГРЛА ГОВЕДИ МОНТАФОНСКЕ ПАСМИНЕ: Табела 6.

Мјесто	Пасмина	Број крава	Произведено телади			Просјек производње млијека у Центру								
						крава у I лак.			крава у II лак.			крава у III лак.		
			муш.	жен.	укупно	дана	млијека	% масти	дана	млијека	% масти	дана	млијека	% масти
П. Д. „М. Јовановић“ Даниловград	Монтафонска	52	20	24	44	298	2388	—	298	2388	—	300	1942	—

Укупно је произведено и продато за јавни расплод у 1962. години 15 бикова од којег броја 14 оберинталских (произведених код Станице за сточарство — Жабљак) и 1 црно-бијели (КПД „Веље Брдо“ — Спуж).

Садашње стање у говедарству на социјалистичком сектору показује да је расни састав задовољавајући, јер узгајамо високопроизводне расе говеди које имају генетски потенцијал за високу производњу млијека и меса. Јасно је да се висока производња може постићи само уз задовољавање и другог услова, поред генетског потенцијала, тј. услова узгоја, гдје се мисли првенствено на одговарајућу исхрану, смјештај и заштиту. Чињеница је да су могућности оберинталске пасмине за високу производњу мање од црно-бијеле и монтафонске, јер је генетски потенцијал слабији, те је ова пасмина и предвиђена за узгој у најоскуднијим условима, тј. у изразитим планинским подручјима. Општи привредни интерес захтијева да се у говедарству, као у осталом и код осталих врста домаћих животиња, створе такви типови који ће имати што већи генетски потенцијал за високу производњу како на социјалистичком тако и на приватном сектору власништва, а да се у исто вријеме створе и одговарајући услови узгоја. Такав циљ подизања нашег говедарства и сточарства уопште једино је исправан, те су у том правцу координирана друштвена настојања. На овој линији смо вршили увоз грла високопроизводних пасмина из иностранства и других Република, за потребе социјалистичког сектора (већином бређих јуница и бикова), формирали смо установе за унапређење сточарства, донешени су одређени законски прописи (Савезна одлука о лиценцирању мушких приплодњака, Републичко упутство о спровођењу лиценцирања, републички Закон о мјерама за унапређење сточарства итд.), увели смо контролу производности грла као и матично књиговодство да би успјешно радили на селекцији стоке итд. Као што се види, комплекс проблема за унапређење сточарства (генетски потенцијал плус услови узгоја) је обиман и позитивни резултати се могу очекивати само у том случају ако се задовоље сви услови, што, на жалост, досад није био случај, јер још нијесмо успјели да комплексно сагледамо проблематику и да је као такву рјешавамо.

Још смо у већини случајева далеко од пуног коришћења капацитета у говедарству на социјалистичком сектору, како код производње, тако и код репродукције. Нијесмо ријешили одговарајуће услове узгоја, првенствено услове исхране, његе и смјештаја, а нарочито исхране, јер биљна производња није била у стању да обезбиједи програмирану сточну храну на којој је заснивана набавка стоке. Као посљедицу тога имамо недовољно испољавање производних својстава говеди, јер је исхрана била неуједначена и кретала се обично нешто изнад нивоа производног оброка. Драстичан примјер за ово су пољопривредна добра „Јадран“ — Улцињ и „Мироје Јовановић“ — Даниловград, Задру-

га „13 јули“ и ОЗЗ Плав. Досад су најбољи резултати у производњи постигнути код Економије КПД „Веље Брдо“ у Спужу. Чак и да су услови узгоја били задовољавајући, нужно је морало доћи до темељите селекције стоке у циљу консолидовања запата, јер је при куповини стоке какву смо имали (стеоне јунице, на пр., код говеди) било немогуће добити уједначен материјал и контролисати његова производна својства. Увезена приплодна стока је углавном добро испољавала своја производна расна својства гдје су услови били повољни, што значи да је у том погледу била рентабилна, а у одговарајућим јој животним условима показује добре резултате аклиматизације и акомодације. Питање нерентабилности стоке које се тако често поставља друге је природе и не може се тражити никако у високопроизводном грлу које испољава своја производна својства. На то утиче низ околности друге природе (цијена сточне хране, објеката и опреме у сточарству, тржиште, цијене сточних производа, односно цијена пољопривредних производа према цијенама у другим привредним гранама, неизграђеност пољ. организација, проблеми радне снаге итд.).

Рад на стварању производнијих типова говеди (већином мелиорација буше) на приватном сектору власништва био је недовољно организован и парцијалан. Релативно мали број лиценцираних бикова коришћен је за јавни приплод и може се тврдити да народни одбори општина нијесу посветили довољну пажњу овоме проблему (изузетак чини НОО — Цетиње) на тај начин што би набавили и држали за приплод довољни број квалитетних мушких приплодних грла на што их обавезују законски прописи.

Центар за вјештачко осјемењавање у Титограду производио је квалитетну спрему од 10 црно — бијелих, монтафонских и оберинталских бикова за потребе првенствено пољопривредних организација, али због недовољно организоване службе вјештачког осјемењавања на терену Ветеринарске станице су преко 14 постојећих пунктова осјемениле непуне 4.000 плоткиња и поред реалних могућности да се осјемени знатно већи број. Испитивања бикова на потомство (прогени тест) био је ограничен само на испитивање типа и облика телади и унеколико јунади.

Као што показује досадашње излагање, служба селекције стоке досад се сводила само на говедарство, односно на један број говеди већином увезених запата црно — бијеле, монтафонске и оберинталске пасмине социјалистичког сектора власништва. Шири захвати на селекцији стоке нијесу досад примјењивани, јер су недостајала потребна средства за обезбјеђење квалитетних приплодњака и организовано одржавање службе на селекцији и репродукцији стоке. Досадашња организација унапређења сточарства није омогућавала прибирање потребних средстава за развој сточарства и поред неких законских савезних и републичких прописа.

Чињеница је, међутим, да је селекција стоке база за сваки организовани рад на унапређењу сточарства, односно повећању сточарске производње, јер је њен задатак стварање све бољих популација стоке преко континуираног, упорног и систематског рада. Помоћу савремених метода индивидуалне и масовне селекције стоке стварају се популације таквих генетских особина које обезбјеђују економичну производњу. Суштину селекције чини чињеница да су производне особине сваке индивидуе потенцијално зачете у самом часу оплодње из генетске основе родитеља и да се даље преносе на потомство, јер „слично рађа слично". Практично излази да је селекција та која даје почетни материјал за сточарску производњу, а наш је задатак као селекционера да тај почетни материјал буде што квалитетнији и масовнији, како би, уз одговарајуће услове узгоја, дошли до бољих производних и економских ефеката у сточарству.

Увозом квалитетних грла говеди реализовали смо један од захвата селекције али који неће дати жељене резултате ако се не буде наставило са селекцијским радом на бази савремених метода, а то може да обезбиједи једино добро организована селекцијска служба.

У нашим условима служба селекције и репродукције стоке требало би да обухвати: комплетно говедарство на социјалистичком сектору, одабирање (лиценцирање) мушких приплодњака (засад само бикова и пастува) на приватном сектору гдје не допире вјештачко осјемењавање крава, одабирање женских грла говеди за приплод, израду програма за производњу квалитетних приплодњака говеди, вођење контроле производности на социјалистичком сектору, вођење матичног књиговодства, испитивање бикова по потомству, производњу квалитетног сјемена бикова, промет приплодне стоке и издавање педигреа, организовање смотри и изложби приплодне стоке и организовање одговарајућих курсева. Као што се види, рад на селекцији и репродукцији стоке ограничио би се сада и у ближој перспективи скоро искључиво на говедарство што је и разумљиво јер је говедарство код нас водећа сточна врста. У свом раду селекцијска служба мора имати тијесну везу са научно — истраживачком службом у сточарству која треба да проучава генетику популација, област репродукције, исхране стоке, заштите, економике производње итд. Овакав програм рада обухвата потребе праксе, а биће испуњен зависно од рјешавања питања кадра и финансирања.

Код разматрања кадровских питања и организовање кадра треба, прије свега, имати у виду чињеницу да је стока заједнички објекат рада за агрономе — сточаре и ветеринаре и да она представља, фигуративно речено, само капацитете за прераду сточне хране у сточне производе, те са биљном производњом стоји у вези само преко добијања сточне хране коју конзумира и уступање стајњака, па би организацију кадра требало поставити тако да

она укључује агрономе — стоочаре и ветеринаре, како у стручној служби на нивоу Републике, тако и у комунама. Док, са једне стране, имамо релативно задовољавајућу службу заштите стоке (ветеринарске станице, Дијегностичко — ветеринарска станица и Центар за вјештачко осјемењавање стоке), дотле је, с друге стране, читав рад на узгоју стоке и селекцији сведен на Одјељење за сточарство Пољопривредног института у Титограду и Станице за сточарство која је у саставу Института. Као што се види, стање је у овом погледу на нижем нивоу него што је било 1946. године, када је постојао Завод за сточарство у Никшићу, што значи да досад није било одређене, јединствене перспективне концепције, јер се послије 17 година рада у сточарству у многим стварима налазимо опет на почетку. Очито је да напријед обрађена проблематика из области селекције и репродукције стоке захтијева солидније рјешење. Сматрамо да би обавезно требало рад на селекцији и репродукцији стоке у комунама поставити тако што би се у досадашњи рад ветеринарских станица укључила и служба селекције и репродукције стоке, а ветеринарске станице ојачале агрономима — сточарима. На републичком нивоу би требало сјединити рад републичке службе за селекцију стоке и Центра за вјештачко осјемењавање.

Обимне задатке службе за селекцију и репродукцију стоке мораће се на одговарајући начин и финансирати, те би у том правцу морали формирати фондове за унапређење сточарства. Извори из којих би требало прибирати средства су сљедећи: одређени проценат пореза на доходак од пољопривреде и општинског прореза на катастарски приход, такса за радну стоку, пашарина од коришћења пашњака у општенародној имовини, одређени проценат од извоза стоке и сточних производа, откупа стоке и сточних производа и стоке за клање као и обавезна уплата по крави или јуници за приплод. Ако ово конкретизујемо у односу на стање из 1962. године, средства би се формирала у сљедећим износима:

— од пореза на доходак од пољопривреде и општинског прореза на катастарски приход добијена су средства у износу од 583,000.000.— динара, од чега се издваја 40% у фондове за унапређење пољопривреде или 225,000.000.— динара. Сразмјерно учешћу у бруто — приходу од пољопривреде (47%), сточарство би требало из ових извора да обезбиједи 106,000.000.— динара, тј.:

— од таксе за радну стоку	15,000.000.—	дин.
— од пашарине	30,000.000.—	„
— од извоза стоке и сточних производа (3% вриједности)	4,000.000.—	„
— од откупа стоке и сточ. произ. (3% вријед.)	42,000.000.—	„

— од стоке за клање (3 дин/1 кг.) 22,000.000.— дин.
— од обавезне уплате за осјемењавање 80.000 крава и јуница 80,000.000.— „

На овај начин прибрала би се средства од цца 319,000.000.— динара. Слично формирање средстава за унапређење сточарства преко службе селекције и репродукције стоке уобичајено је у другим земљама. Сваке године би требало вршити набавку цца 300 бикова за приплодни припуст (што би ангажовало средства од око 80,000.000.— динара), а остала средства би обезбиједила издржавање центара за унапређење сточарства у комунама и и одговарајуће републичке службе, као и спровођење мјера и акција на унапређењу и модернизацији сточарства. Излази да сточарска служба може реално да буде постављена на принципима самофинансирања. На жалост, досад су у пракси јасно испољене финансијске тешкоће као основна препрека за широки захват у раду селекцијске службе која по својој проблематици у нашој Републици треба да има статус јавне службе, док су други, првенствено трговина, долазили до лаких зарада и акумулација на резултатима рада ове службе.

Сматрамо, на крају, да би у условима претходно оквирно датог програмирања организације и кадра и финансирања били задовољени основни елементи за успјешан рад, те би и служба могла на задовољавајући начин рјешавати централну проблематику сточарства у свом домену рада. Свако друго, некомплексно рјешење неће дати жељене резултате.